

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ПІДВИЩЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО САДІВНИЦТВА

Рудиця С.І., науковий співробітник
Сумська дослідна станція садівництва ІС НААН

*Розглянуто суть та особливості інноваційної діяльності в садівництві.
Досліджено роль інновацій у підвищенні економічної ефективності галузі.*

Ключові слова: промислове садівництво, інновації, ефективність.

Постановка проблеми. Значення інновацій важко переоцінити в будь-якій галузі економіки, і сільське господарство не є винятком. Садівництво ж, враховуючи його високу капітало- і трудомісткість особливо чутливо реагує на здійснення інноваційних процесів. В його розвитку сьогодні важливого значення набувають технологічні фактори науково-технічного прогресу, які включають розробку та використання у виробництві плодкових і ягідних насаджень інтенсивного типу, прогресивних технологій виробництва продукції, тривалого її зберігання, а також вирощування оздоровленого садивного матеріалу. Загальною тенденцією інноваційної діяльності у країнах розвинутого садівництва є перехід до вирощування садів із коротким циклом продуктивного використання, низькорослими деревами та меншою зоною їх плодоношення.

Головним стимулом для використання інновацій в садівництві сільськогосподарськими підприємствами є їх вища ефективність порівняно з старими технологіями. Проте, через важкий фінансовий стан знизилась інноваційна активність садівницьких господарств, а саме: зменшились площі закладання нових садів, погіршився догляд за існуючими насадженнями внаслідок обмеженості оборотних коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме важливим значенням науки й техніки в економічному розвитку пояснюється увага вчених-економістів до аналізу питань інноваційної діяльності, що особливо актуально в умовах жорсткої конкуренції та постійного подорожчання матеріальних ресурсів. Проблеми інновацій є дуже різноплановими. Вони стосуються загальнотеоретичних питань науково-технічного прогресу, розвитку інноваційних процесів у суспільстві, оцінки наукового потенціалу, організації виконання наукових досліджень і розробок, економічної ефективності інновацій, інноваційної політики, маркетингу та менеджменту. Висвітленню їх різних аспектів присвячені роботи зарубіжних вчених С.Ю.Глазьєва, П.Друкера, Б.Санто, Р.Фостера, Й.Шумпетера та вітчизняних - А.Н.Бузні, А.М.Кандиби., М.К.Коноваленка, М.Ф.Кропивка, В.І.Мацибори, П.Т.Саблука, В.П.Ситника, С.В.Шолудченка, В.В.Юрчишина і багатьох інших. Питання інноваційної діяльності і науково-технічного прогресу в садівництві

досліджували П.Ф.Дуброва, О.Ю.Єрмаков, О.М.Шестопаль, В.В.Юрчишин та інші. Разом з тим, проблема підвищення ефективності галузі на інноваційній основі і надалі залишається актуальною як у науковому, так і практичному плані.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей інноваційної діяльності в садівництві, ролі інновацій в підвищенні економічної ефективності галузі.

Виклад основного матеріалу. Інновації в широкому розумінні - це нововведення в технології чи організації управління, у вужчому - відкриття чи винаходи, а також використання наявних джерел новими способами. Зазвичай же в цій ролі можуть виступати продукти чи технології, організація промислового або сільськогосподарського виробництва тощо, якщо все це містить значні елементи новизни.

Інновації спрямовані на підвищення продуктивності і, як правило, на отримання додаткового доходу в результаті впровадження новинок і створення кращих за своїми якостями ідей, технологій. Вони охоплюють весь спектр видів діяльності - від досліджень і розробок до маркетингу [1, 2].

Для глибшого розуміння даного питання виникає необхідність у чіткому розмежуванні понять "інноваційний продукт" та "інноваційна діяльність". Нагромаджені знання, матеріалізовані у конкретних засобах виробництва (нова техніка, елементи технологічних процесів, сорти культур тощо), але ще не впроваджені в сфері виробництва, являють собою інноваційний продукт. Інноваційна діяльність виступає процесом застосування наукових розробок у виробництві, який відбувається за схемою "наука - інновації - виробництво" [1].

Інновація означає широке застосування у практиці нового винаходу, тобто нововведення. Проте невелика частина винаходів відповідає реальним економічним умовам і при застосуванні у виробництві спроможна забезпечити приріст економічного ефекту.

У сфері аграрного виробництва інновації можна поділити на чотири види: біологічні (нові сорти, гібриди плодкових та ягідних культур з більшим біологічним потенціалом і кращими господарськими ознаками тощо), технічні (нові засоби механізації та автоматизації), хімічні (нові засоби захисту садів і ягідників від хвороб та шкідників, мінеральні добрива та гербіциди) і технологічні (нові виробничі, управлінські та інформаційні технології).

Маючи всі організаційні ознаки, властиві іншим галузям, садівництво разом з тим відрізняється дуже характерними рисами, які й визначають принципові основи його устрою, накладають свій відбиток на економіку виробничих структур плодоягідного виробництва. Найбільш характерною з них є те, що галузь в цілому базується на процесах відтворення та продуктивного використання багаторічних насаджень, як головного елемента основних виробничих фондів. Тому помилки, допущені в розміщенні, породно-сортівній структурі, схемах закладання насаджень та організаційному устрої промислового саду важко виправити у процесі виробничого функціонування, що, в свою чергу, істотно знижує його ефективність [3].

Садівництво - це високоінтенсивна галузь сільського господарства і лише на основі широкого використання інновацій вона може набути динамічного розвитку, що зумовить підвищення економічної ефективності виробництва плодів і ягід. Як зазначають В.І.Майдебура та О.М.Шестопаль, "навіть у кращих садівницьких господарствах без істотних змін у системі ведення галузі додаткові витрати не забезпечують відповідного підвищення результативних показників. Тому для забезпечення високої окупності витрат у садівництві необхідно постійно удосконалювати технологію й організацію виробництва, що можливе лише на основі широкого використання досягнень науково-технічного прогресу та передового досвіду" [4, с. 238].

Специфікою інноваційної діяльності в садівництві, як і в цілому в сільському господарстві, є те, що перші стадії інноваційного процесу - дослідження та розробки – проходять у спеціалізованих наукових установах, а освоєння інновацій здійснюється безпосередньо в сільськогосподарських підприємствах. В організаційних структурах науково-дослідної сфери, як відмічає С.В.Шолудченко, домінує функція, що полягає перш за все, у створенні нововведень, а не їх комерційної реалізації [5, с.241]. Для адаптації наукових установ до діяльності в умовах ринку необхідне вдосконалення організації науково-дослідної роботи, яке ґрунтується на маркетинговому підході.

Як уже зазначалось, садівництво - це дуже трудомістка галузь і тому впровадження інновацій, направлених на підвищення технічного забезпечення технологічних процесів, тут виходить на перший план. Адже зменшення частки ручної праці сприяє не тільки зниженню собівартості продукції, а й значному скороченню строків проведення тих чи інших операцій, що також істотно впливає на кількість і якість отримуваної продукції. Так, у вирощуванні суниці доля ручної праці є однією з найвищих у галузі, більш того, при застосуванні інтенсивних технологій навантаження на робітника збільшується за рахунок проведення ряду додаткових операцій при підготовці до посадки та самій посадці. І якщо ручному збору ягід поки що альтернативи немає, то в інших елементах технології певні зрушення є. Сумська дослідна станція садівництва придбала комплексний агрегат польського виробництва, що застосовується при інтенсивному вирощуванні суниці. За один прохід він виконує цілий ряд операцій, що раніше проводилися окремо і здебільшого вручну, а саме: формує гряди для садіння, розстиляє поліетиленову плівку по ширині утвореної гряди, під неї розкладає капілярні трубки крапельного зрошення. Також після деякого вдосконалення агрегат пробиває маркером симетричні отвори у плівці для подальшого нарізання ямок для розсади. Собівартість комплексу цих робіт складає 809,83 грн. на 1 гектар (за даними Сумської ДСС). Для порівняння собівартість такого ж процесу, що проводився окремими операціями, становила 973,18 грн. на 1 гектар (дані Кримської фруктової компанії), тобто зниження даного показника склало 163,35 грн. на 1 гектар, або близько 17%. Крім того, тривалість виконання такої операції та її трудомісткість значно скорочуються -

продуктивність агрегату становить у середньому до 1 гектара за день, що значно вище, ніж при роботі вручну і, головне, мінімізується вплив людського фактора при проведенні ряду відповідальних операцій. Отже, впровадження інновації в даному випадку значно вплинуло на технологічний процес та забезпечило досить вагомий позитивний ефект.

Іншими прикладами такого впливу інновацій є застосування садівничими господарствами, в яких на великих площах закладено насадження смородини, механізованого збору врожаю з використанням ягодозбиральних комбайнів. Знаковим є той факт, що ініціативу в цьому плані беруть на себе профільні наукові установи. Так, наприклад, ще у 2009 році в рамках Державної програми на покращення матеріально-технічної бази Сумською ДСС було придбано та застосовано вперше в регіоні ягодозбиральний комбайн. Це дало змогу істотно зменшити використання трудових ресурсів, значно скоротити строки та в декілька разів знизити витрати підприємства на збирання урожаю смородини.

Як показують підрахунки, ці витрати при середній урожайності 4 тонни з 1 гектара зменшуються у 5 разів порівняно з ручним збором ягід. При цьому, слід зазначити, що якість зібраної продукції нічим не гірша ніж при ручному збиранні. Крім того, завдяки значному скороченню строків збору набагато простіше формувати оптові партії, що дає можливість продавати ягоди за вищими цінами. Цей позитивний досвід швидко підхопили виробничники, і вже у 2010 році ПСП «Мир» Конотопського району Сумської області теж придбало ягодозбиральний комбайн, а у 2011 році в регіоні їх було вже чотири.

Поряд з використанням інновацій технічного плану, вкрай важливе значення має їх застосування у технологічному забезпеченні виробничих процесів.

Науковці ІС НААН та його мережі дослідних станцій розробили та пропонують виробництву інноваційні технології вирощування плодів та ягід у насадженнях різних конструкцій з використанням скороплідних сортів, загущених схем розміщення рослин, які досить швидко вступають в експлуатаційний період і відзначаються високою продуктивністю. Їх застосування забезпечує одержання високоякісної екологічно безпечної продукції, економне використання ресурсного потенціалу підприємства, отримання максимального прибутку та швидкий обіг капіталу. Так, наприклад, в ягідництві при урожайності 10-20 т/га від реалізації ягід можна отримувати 115-200 тис. грн. прибутку з 1 га за рівня рентабельності 160-280%.

Не можна оминати увагою й важливе значення застосування інновацій у процесі зберігання плодово-ягідної продукції. Використання сховищ з РГС (регульоване газове середовище) та ULO (Ultra Low Oxygen – середовище з надзвичайно низьким вмістом кисню) для тривалого зберігання дозволяє значно розширити терміни реалізації плодів та ягід, зберегти їх якість, тобто, бути конкурентними і тим самим зменшувати тиск на ринки зарубіжних аналогів. А використання ліній з миттєвої глибокої заморозки ягід взагалі виводить їх з розряду продукції, що швидко псується, і дає можливість працювати із

замороженим продуктом на протязі всього маркетингового року.

Висновки. Отже, одним із визначальних факторів вискоефективного господарювання садівницького підприємства можна вважати його перехід на інноваційний шлях розвитку, що передбачає застосування інновацій як технічних, так і технологічних - в усіх процесах від виробництва до реалізації продукції. Для забезпечення високої економічної ефективності садівництва сільськогосподарським підприємствам необхідно керуватись інноваційною стратегією розвитку, суть якої полягає у прискореному переході на нові інтенсивні технології виробництва плодів і тісному співробітництві з науковими установами.

Реалізація інноваційних проектів розвитку садівництва в сільськогосподарських підприємствах на основі ефективного використання наявного наукового потенціалу галузі, тісної взаємодії та співробітництва органів державної влади, наукових установ, закладів освіти і сільськогосподарських підприємств дозволить значно підвищити економічну ефективність галузі.

Література

1. Науково-технічний прогрес в сільському господарстві: планування, управління, ефективність /Ред. Юрчишин В.В. - К.: Урожай, 1985. - 320с.
2. Підприємництво в аграрній сфері економіки /М.Й.Малік, Ю.О.Лупенко, Л.В.Романова та ін./ За ред. П.Т.Саблука, М.Й.Маліка. - К.:ІАЕ, 1998.- 514с.
3. Барабаш Л.О. Наукове забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку галузі садівництва// Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес» - К.: ВЦ НУБіП України, 2011. – Вип.168. – Ч. 2. - С.211-216
4. Шестопаль О.М. Віддача інтенсивного саду - К.: Знання, 1990. - 48с.
5. Шестопаль О.М. Організаційно-економічні чинники адаптації садівництва // Садівництво, 1998. - Вип.47. - С. 257-260.

Summary

Innovative role in the increase of the industrial horticulture economic effectivity/ S.I. Rudytsya

It is considered essence and features of innovation activity in horticulture, investigational role of introduction of innovations in the increase of economic efficiency of the industrial horticulture.

Keywords: industrial horticulture, innovation, effectivity.